

Kriminalna prevencija z načrtovanjem in oblikovanjem okolja

Urban planning and design in crime prevention

Povzetek

Gorazd Meško, dr. soc. ped., Visoka policijsko-varnostna šola, pridružena Univerzi v Ljubljani, Kotnikova 8, 1000 Ljubljana

Avtor v prispevku predstavlja kriminolo preventivno teorijo branjenega prostora (angl. defensible space), ki temelji na delu Newmana (1972). V prispevku razpravlja o dimenzijah branjenega prostora, ki so občutek pripadnosti določenemu območju ali teritorialnost; naravno nadzorstvo ali sposobnost in pripravljenost ljudi zaznati tujce in "potencialno nevarne ljudi" v okolju, kjer živijo; zunanja podoba vsebuje elemente, ki vplivajo na zaznavo ljudi v okolju; in okolje, ki naj bi omogočalo kakovostno nadzorovanje lastnega "ekosistema". V prispevku avtor predstavi se metaanalize načrtovanja okolja in preprečevanja kriminalitete, ki so jih opravili v zahodnih evropskih državah in v ZDA. Rezultati študij kažejo sila različne rezultate, od ugodnih pa do nezaželenih učinkov takšnih poskusov preprečevanja kriminalite. Takšne poskuse preprečevanja kriminalitete ljudje doživljajo tudi kot napad na svojo zasebnost in pravico do gibanja. Poleg tega pa teorija o branjenem prostoru izhaja iz srednjeveške miselnosti, da je treba ubraniti trdnjavo pred zunanjimi napadalci. Takšna miselnost je bila v tistih časih dokaj upravičena, sedaj pa,

ob vse večji mobilnosti ljudi in vse večji urbanizaciji življenjskih okolij, ne dosega svojega prvotnega namena. Tako torej govorimo o branjenem prostoru, ki pa ni nujno obranjen pred kriminaliteto in storilci kaznivih dejanj.

Ključne besede: *preprečevanje kriminalitete, branjeni prostor, kriminaliteta, situacijsko preprečevanje kriminalitete*

Abstract

The author presents the crime prevention theory of defensible space based on Newman work (1972). He discusses various dimensions of the defensible space, such as belonging to a specific space; natural control or, rather, ability and willingness of people to recognise strangers and people "potentially dangerous" to their territory; the elements that affect people's perceptions in the environment; and environment that enables good control over its ecosystem. The author also looks at the meta-analyses of urban planning in crime prevention as conducted in Western Europe and the USA. Their results vary considerably, ranging from favourable to those showing unwanted side effects. Such attempts of crime prevention are often perceived by people as an attack on their privacy and freedom of movement. Furthermore, this theory of defensible space has its roots in the Middle Ages when it was necessary to defend the fortress from the outside aggressors. It may have been justified in the Middle Ages, today, however, at the time of high migration and urbanisation, it seems to be missing its point. We can still discuss the defensible space but it may not be safe from crime and criminals.

Key words: *crime prevention, defensible space, crime, situational crime prevention*

1 Uvod

Temeljna ideja kriminalne prevencije z načrtovanjem in oblikovanjem okolja se je razvila iz ideje o branjenem prostoru (Newman 1972), ki naj bi imel sposobnost braniti sebe in prebivalce takega območja pred storilci kaznivih dejanj in povzročitelji nereda. Oblikovanje okolja naj bi zagotavljalo strukturo, ki odvrča od kriminalitete. Ideja o zunanjih značilnosti okolja temelji na značilnostih, ki kažejo na to, da je okolje pod nadzorstvom, da ljudje skrbijo zanj in da ni primerno za izvrševanje kaznivih dejanj. Vpliv okolja na možne storilce in stanovalce ni enak. Na stanovalce naj bi takšno okolje vplivalo tako, da bi spodbujalo večjo skrb za urejenost, več stikov s sosedi, sostanovalci, vodilo k uporabi okolja v prosocialne namene, nadzoru območja in odpravi kriminalitete. Za možne storilce pomeni takšno okolje večje tveganje, večjo možnost prijetja, povečan nadzor nad območji pa daje vtis, da si ljudje prizadevajo za varno življenje brez kriminalitete.

Newman (1972) opredeljuje štiri dejavnike branjenega prostora. To so teritorialnost, naravno nadzorstvo, zunanja podoba in okolje. Vsak od teh dejavnikov vpliva na kriminogeno naravo določenega območja. *Teritorialnost* se nanaša na sposobnost in željo upravičenih uporabnikov območja, ki menijo, da jim območje pripada. Nadzor območja temelji na postavitvi meja, na zaznavanju tujcev in tam živečih in splošnem vzdušju v soseski ali skupnosti. *Naravno nadzorstvo* je opazovanje dejavnosti tako znancev in prijateljev kot tudi tujcev v soseski. To omogoča stanovalcem opaziti kriminalno dejavnost in ustrezno ukrepati.

Zunanja podoba in *okolje* vsebujeta elemente, ki vplivajo na zaznavo varnosti v okolju. Newman (1972) razmišlja v *zunanji podobi* kot poskusu graditve soseske na tak način, da ni videti kot območje, ki bi spodbujalo kriminaliteto, hkrati pa naj ne bi odstopalo od okolja in drugih sosesk. *Okolje* vsebuje domnevo, da bo življenje velikega števila ljudi na območjih z močnim nadzorstvom in z malo kriminalitete zaviralo ali odvrčalo kriminalno dejavnost. Vsi ti dejavniki skupaj (teritorialnost, naravno nadzorstvo, zunanja podoba in okolje) imajo namen predstaviti okolje kot območje velikega tveganja za tiste, ki nameravajo storiti kaj prepovedanega.

Newman (1972) analizira te dejavnike s primerjavo dveh sosesk,

ki imata popolnoma različno zunanjo podobo, pa tudi stopnjo kriminalitete. Območje, kjer je kriminalitete veliko, označujejo naslednje značilnosti: visoka gradnja, lahek nenadzorovan dostop do objektov, vhod in stopnišča, ki jih uporabljajo vsi stanovalci in lahek dostop do stanovanjskih vrat. Poleg tega so okna majhna in ni mogoče nadzorovati območja pred zgradbo, poleg tega ni mogoče razlikovati stanovalcev od drugih mimoidočih. Za drugo sosesko, kjer je bilo kriminalitete zelo malo, so bile pomembne naslednje značilnosti: nizka gradnja, velika okna, le nekaj družin uporablja en vhod, povečana vidnost in možnost razlikovanja stanovalcev od drugih mimoidočih ali neznanih obiskovalcev.

Očitno je branjeni prostor mogoče ustvarjati na več načinov z različnimi spremembami okolja in zgradb. Postavitev oken za povečano preglednost nad dogajanje na ulici ali na dvorišču, postavitev javne razsvetljave pred vhodna vrata in na parkirišču, vgraditev sodobnih ključavnic in masivnih vrat ter zapiranje hodnikov ali etaž z vrati ipd. vplivajo na vedenje ljudi, ki živijo v takšnih okoljih, kot tudi možnih storilcev kaznivih dejanj.

2 Načrtovanje fizičnega okolja in kriminalna prevencija

Kaplan s sodelavci (1978) ugotavlja, da načrtovanje fizičnega okolja (na podlagi študij o priložnosti za storitev kaznivega dejanja) sestoji iz ocene cilja, tveganja, prizadevanja in pričakovanega izkupička. Domneva, da je sestavni del motivacije predhodna analiza tveganja in koristi (cost/benefit). Okolja, v katerih je tveganje za prijetje veliko in kjer ni mogoče pričakovati lahkega dela za pridobitev izkupička, delujejo preventivno. Zmanjševanje kriminalitete je torej odvisno od oteževanja storitve, nadzora in povečanja tveganja za storilca. Spremembe v okolju lahko prispevajo k večji vidnosti, preglednosti, možnosti ukrepanja. Spremembe okolja se kažejo največkrat v naslednjih ukrepih: nadzor dostopa, nadzorovanje objektov in okolice, podpora pri samovarovanju in varovanju območja ter okrepitev motivacije za takšno vedenje (Kushmuk in Whitemore, 1981). Uspešna izvedba teh ukrepov vpliva na stanje kriminalitete v skupnosti.

2.1 Nadzor dostopa

Nadzor dostopa dovoljuje vstop na območje in v objekte le ljudem, ki so do tega upravičeni. To naj bi zmanjšalo priložnost za storitev kaznivega dejanja, saj bi neznano osebo takoj opazili npr. pri vstopu v zgradbo. Nadzor dostopa je metoda, ki otežuje dostop do tarče in zajema ukrepe za težje doseganje morebitnih žrtev kriminalitete. Uporaba ključavnic, mrež in rešetak na oknih, neprebojnih stekel, alarmov, ograj, blagajn in drugih naprav otežuje dostop. Tudi videonadzorne kamere in razsvetljava sodita v skupino takšnih ukrepov. Čeprav so ti ukrepi namenjeni prvenstveno nadzoru območja, pa imajo tudi psihološke posledice na možne storilce kaznivih dejanj, saj jim pomembno otežijo protizakonito dejavnost. Na primer, v mnogih trgovinah kamere sploh ne delujejo, pa so učinkovite pri odvratanju oseb od storitve kaznivih dejanj.

Možnosti za nadzor dostopa in oteževanje dostopa do tarče je mogoče upoštevati tudi pri načrtovanju sosesk in objektov. Tu imamo v mislih ureditev prometa in ulic, slepe ulice, razvejanost hodnikov v zgradbah. Naslednji poskus pa je označevanje premoženja, predmetov, avtomobilskih šip ipd. z namenom zmanjšanja dobička pri preprodaji ukradenih predmetov ali pa za lažjo prepoznavo v primeru, če policija odkrije storilce in pri njih najde ukradene predmete. Uporaba različnih opozoril, kot so npr. nevaren pes in podobni ukrepi tudi odvrtaajo možne storilce.

Ti ukrepi seveda ne morejo popolnoma odpraviti kriminalitete, saj bister in vztrajen storilec lahko obide vse nastavljene pasti in stori kaznivo dejanje. Obstaja pa upanje, da ti ukrepi zmanjšujejo kriminaliteto v skupnosti. Dejanski vpliv teh ukrepov bomo analizirali v nadaljevanju tega prispevka.

2.2 Nadzorovanje

Nadzorovanje vsebuje dejavnosti in ukrepe, ki prispevajo k temu, da bi stanovalci opazili storilce kaznivih dejanj. Newmanova ideja o načrtovanju in oblikovanju okolij temelji na ideji o nadzorovanju. Pri gradnji hiš predlaga vgradnjo velikih oken, da lahko stanovalci vidijo, kaj se dogaja v njihovi hiši in v njeni okolici. Vrata morajo biti obrnjena na cesto, da se vidi, kdo se približuje hiši. V primeru skupne gradnje naj bi več družin uporabljalo isti vhod, saj bi bil s tem nadzor bolj

učinkovit. Okolica hiš bi morala biti urejena tako, da ne bi zakrivala pogleda pred njo in bi omogočala nemoten pogled in pregled nad vsem, kar se tam dogaja.

Nadzorovanje vsebuje tudi številne druge dejavnike, kot so javna in dodatna razsvetljava, urejene poti za pešce, povečana dejavnost ljudi zunaj hiš, število ljudi pred hišami ipd. Možnost storitve kaznivega dejanja in pobega storilca se poveča z zmanjšanjem števila ljudi na ulici, pred in za hišami.

Če izhajamo iz teh ugotovitev, lahko upravičeno domnevamo, da je opaznost kriminalne dejavnosti večja v takšnih okoljih in da bodo ljudje o nevarnosti obvestili policijo, ki bo nato ukrepala. Newman (1972) neposredno povezuje dejavnike v okolju z vedenjem ljudi. Trdi, da bo ustrezno načrtovanje in oblikovanje okolja vzelo pogum možnim storilcem kaznivih dejanj in okrepilo sodelovanje med stanovalci na določenem območju.

2.3 Podpora in krepitev motivacije za varovanje in samovarovanje

Kushmuk in Whittemore (1981) ugotavljata, da gre pri podpori in krepitvi motivacije pravzaprav za eno in isto stvar. Oba dejavnika sta v tesni zvezi z ustvarjanjem ustreznega vzdušja v soseski. Prepoznavanje sosedov in podobno vodi h krepitvi socialnih vezi v skupnosti in graditvi ustreznega socialnega vzdušja, ki vpliva na odpravo kriminalitete in drugih problemov. To in skrb za skupnost sta na nek način posledici oblikovanja okolja na določenem območju.

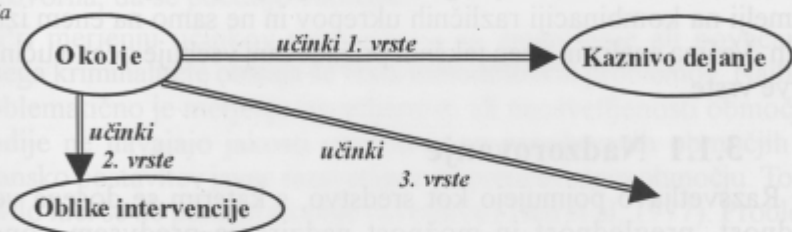
Interakcije med ljudmi, poznavanje sosedov in drugih prebivalcev v soseski so povezani z nadziranjem dostopa in ukrepanjem v primeru, da se pojavijo sumljivi tujci, ki jih ne moreš kar tako opaziti, če ne poznaš ljudi, ki tam stalno živijo.

Uspešno izvajanje teh ukrepov naj bi vplivalo na znižanje kriminalitete. Zdravorazumsko sklepanje in empirični podatki kažejo, da se največ kriminalitete zgodi na ulici, storilec pa običajno ni opažen, ali ga je videlo zelo malo ljudi, zato je tveganje za prijetje zelo majhno. Reševanje tega problema je možno z oteževanjem dostopa in boljšim opazovanjem oz. nadzorom v okolju.

3 Učinki oblikovanja okolja

Veliko okolij, pri katerih so načrtovalci upoštevali Newmanove (1972) ugotovitve, so raziskovalci preučevali in ugotavljali njihov vpliv na kriminaliteto. Ugotovili so, da lahko govorimo o posrednih in neposrednih učinkih branjenega prostora. Rubenstein (1980) navaja tri vrste učinkov, ki se pojavljajo v analizi kriminalne prevencije z načrtovanjem in oblikovanjem okolja. To je razvidno iz prikaza št. 1

Prikaz št.1: Model učinkov prevencije kriminalitete z načrtovanjem in oblikovanjem okolja

Učinki prve vrste so tisti, ki gre za oblikovanje okolja za preprečevanje kriminalitete. Fizične spremembe okolja vsebujejo vse ukrepe glede nadzora dostopa, oteževanja dostopa in nadzorovanja območij, o katerih smo že govorili v enem izmed prejšnjih poglavij. *Učinki druge vrste* so tisti, ki nastajajo kot posledica vpliva okolja na različne oblike odzivanja ljudi v okolju in njihovo dejavnost. Gre za občutek pripadnosti območju, število prijav policiji, prizadevanja za zmanjševanje kriminalitete in socialno vzdušje v skupnosti. *Učinki tretje vrste* pa so tisti, ki se kažejo kot neposredna posledica odzivanja oz. intervencij ljudi na kriminaliteto in kot posredna posledica načrtovanja in oblikovanja okolja.

V nadaljevanju besedila se bomo ukvarjali z vplivom načrtovanja in oblikovanja okolja na kriminaliteto. Ugotavljali bomo učinke nadzora dostopa in oteževanja dostopa ter različnih nadzorstvenih tehnik kot posameznih dejavnikov. Predstavili bomo tudi kritičen pogled na celotno teorijo o branjenem prostoru (Newman 1972). Ocena bo omejena predvsem na bivalna okolja in soseske. Poleg tega pa bomo ugotavljali učinkovitost takšnih kriminalnopreventivnih prizadevanj. V vseh razpravah se bomo ukvarjali predvsem z oceno učinkov prve, druge in tretje vrste.

3.1 Učinek posameznih dejavnikov

Ideje o nadzoru in oteževanju dostopa ter nadziranju vsebujejo širok spekter možnih ukrepov in intervencij za preprečevanje kriminalitete. Javna razsvetljava na ulicah, manj kotičkov, kjer se je mogoče skriti, namestitve ključavnic, uporaba neprebojnih stekel, različnih kamer, označevanje premoženja in varnostniki so le nekatere možne rešitve za preprečevanje kriminalitete. Zaradi povečanja števila možnih tovrstnih ukrepov je ocena učinkovitosti pogosto prepuščena posameznikom. Večina programov za preprečevanje kriminalitete temelji na kombinaciji različnih ukrepov in ne samo na enem izmed njih. Večina analiz in ocen takšnih prizadevanj vsebuje oceno učinkov prve vrste.

3.1.1 Nadzorovanje

Razsvetljava pojmujejo kot sredstvo, s katerim se dosega večjo vidnost, preglednost in možnost nadziranja predvsem ponoči. Raziskave o vplivih razsvetljave so najpogostejše raziskave s tega področja. Zagovorniki programov razširjanja razsvetljave poudarjajo zastraševalni učinek osvetljenih delov sosesk, mest ipd. Storilci si izbirajo manj osvetljena območja za izvrševanje kaznivih dejanj. Poleg tega stanovalci v soseskah lažje opazujejo okolico, če je ta dobro pregledna in osvetljena. Tipične raziskave s tega področja so primerjave med kriminalno dejavnostjo na določenih območjih pred in po namestitvi javne razsvetljave (učinek prve vrste).

Prve študije kažejo, da je razsvetljava le malo vplivala na zmanjšanje kriminalitete na preučevanih območjih (Repetto, 1974). Kasnejše študije so malo bolj spodbudne, saj ugotavljajo statistično pomembne razlike v kriminaliteti pred in po postavitvi javne razsvetljave (Painter, 1993). Nair s sodelavci (1993) kritizira raziskavo, ki jo je izvedla Painterjeva, ter ji očita številne metodološke slabosti in nedoslednost pri razlagi rezultatov.⁶

⁶ Painterjevi so kritiki očitali nedoslednost pri opisovanju preučevanega območja dejavnosti, ki so na tem območju potekale. Zgodilo se je namreč, da je v istem času, ko so na preučevanem območju namestili javno razsvetljava, tudi policija izvajala obsežno akcijo, tako da ni bilo mogoče razlikovati med učinki javne razsvetljave in policijske dejavnosti na tistem območju.

Tien in sodelavci (1977) so pregledali več kot 40 študij petnajstih programov v zvezi z javno razsvetljavo. Rezultati metaanalize kažejo na neenotne rezultate glede ocene učinkov razsvetljave. Sedem študij navaja upadanje nekaterih oblik kriminalitete, tri študije kažejo na naraščanje kriminalitete in sedem jih navaja, da ni sprememb pred in po namestitvi razsvetljave. Najbolj obetavni rezultati so bili povezani z zmanjševanjem strahu pred kriminaliteto, saj so v vseh razen v eni študiji bili rezultati takšni, da so potrjevali zmanjšanje strahu pred kriminaliteto po namestitvi luči v soseskah; večina vprašanih je odgovorila, da se počutijo varnejše.

Pri merjenju učinkov razsvetljave na zmanjšanje ali povečanje obsega kriminalitete obstaja še vrsta metodoloških problemov. Najbolj problematično je merjenje osvetljenosti ali neosvetljenosti območja. Študije ne navajajo jakosti osvetlitve na preučevanih območjih in dejansko postavitev javne razsvetljave na preučevanem območju. Torej število luči še ne pomeni stopnje osvetlitve (Tien et al., 1977). Problem so tudi kontrolna območja (Nair et al., 1993). Usmerjanje na območja z veliko kriminalitete in primerjava z območji z malo kriminalitete so lahko vir katastrofalne metodološke napake, ki da popolnoma neuporabne rezultate. Zmanjševanje kriminalitete na območjih z veliko kriminalitete je lahko posledica učinka regresije. To pomeni, da ko število kaznivih dejanj doseže višek, kasneje le še pada na nižjo raven, ki se potem ohranja v daljšem časovnem obdobju. Problem pri preučevanju takšnih učinkov je tudi uporaba kratkoročnih ali dolgoročnih merjenj sprememb.

Poleg razsvetljave pa so raziskovalci preučevali tudi nadzorovanje. Rezultati študij (Nasar in Fisher, 1993) kažejo, da oblikovanje okolja učinkuje na preglednost, možno pribežališče ali možnost pobega. Preglednost se nanaša na možnost posameznika, da dobro vidi območje. Območja, ki so preglednejša, zbudajo manj strahu pred kriminaliteto in ponujajo manj možnosti za viktimizacijo kot pa nepregledni deli soseske. Pribežališče ali zatočišče se nanaša na možnost skrivanja morebitnega storilca pred žrtvijo. Takšna mesta omogočajo skrivanje in lažji pobeg storilca kaznivega dejanja. Možnost pobega se nanaša na oba, tako na storilca kot na žrtev in možnost pobega po storitvi kaznivega dejanja. Območja, ki so bolj pregledna, naj bi zmanjšala tveganje za viktimizacijo in zmanjševala strah pred kriminaliteto.

Nasar in Fisher (1992) sta preučevala te domneve. Anketirala sta študente v nekem študentskem naselju, uporabila policijske podatke in si podrobno ogledala preučevano območje. Ugotovila sta, da je kriminaliteta značilna za okolja, kjer je preglednost majhna, kjer je storilec lahko počakal žrtev na takšnem mestu, da jo je presenetil in potem brez posebnega problema pobegnil. Ker so njune ugotovitve omejene le na študentsko naselje, bi bilo treba značilnosti ugotoviti še na drugih območjih.

Vpliv nadzorovanja je treba še preučevati. Verjetno preprosto nameščanje javne razsvetljave ne preprečuje kriminalitete samo po sebi, vpliv na zmanjšanje strahu pred kriminaliteto pa je dokaj zanesljivo dokazan. Odprava številnih metodoloških problemov bo dala bolj zanesljive in veljavne rezultate o vplivu razsvetljave na povečanje ali zmanjšanje kriminalitete.

3.1.2 Programi za označevanje premoženja

Kljub zelo velikemu številu programov za označevanje premoženja pa skoraj ni empiričnih podatkov o učinku takšnih programov. Ena

izmed ocen takšnega programa izvira iz Južnega Walesa (Laycock, 1985). Laycock je preučeval vaško okolje, kjer so vlamljali v hiše. Vaščani so pričeli označevati premoženje z namenom, da bi se zmanjšalo število kaznivih dejanj. Program je bil podprt tudi z objavami v časopisih, obiski na domu in dajanjem navodil ter pomoči za ustrezno označevanje predmetov, izdajanjem nalepk za vhodna vrata in okna. Projekt je obsegal 72% vseh gospodinjstev. Prvi rezultati so bili zanimivi, saj se je število vlomov zmanjšalo za 40%, pri merjenju premeščanja pa so bili rezultati spodbudni, saj se kriminaliteta v okoliških krajih ni povečala. Po dveh letih izvajanja se je število vlomov še pomembno zmanjšalo. Program je bil tudi medijsko zelo odmeven. Zanimiva je ugotovitev, da se je število vlomov povečalo v obdobjih, ko je bilo medijsko poročanje o projektu manjše, čim pa so mediji začeli ponovno poročati o preventivnem programu in obveščali gledalce in poslušalce, se je število kaznivih dejanj ponovno znižalo. Te ugotovitve navajajo k sklepu, da je bil vpliv medijev na zmanjšanje kriminalitete močnejši kot označevanje premoženja.

3.1.3 Videonadzor in uporaba različnih alarmnih naprav

Dve obetajoči tehniki za preprečevanje kriminalitete sta uporaba videonadzora in različnih alarmnih naprav. Podatki za učinek obeh oblik nadzora so skromni, saj namestitvi takšnih naprav redko sledi raziskovanje učinkov. Musheno s sodelavci (1978) je ocenjeval vpliv videonadzora v treh zgradbah v New Yorku. Kamere so bile nameščene v veži, na hodnikih in v dvigalu. Stanovalci so lahko videli vsa tri območja na ekranu. Študija je trajala tri mesece in rezultati so pokazali, da ni bilo nobenih razlik v primerjavi s stavbami, kjer takšnih kamer niso namestili. Razlik niso ugotovili tudi pri merjenju sprememb glede strahu pred kriminaliteto. Avtorji raziskave so rezultate komentirali tako, da je bilo v preučevanih območjih zelo malo kriminalitete, poleg tega pa ljudje niso bili zainteresirani za gledanje veže, hodnikov in dvigala na televiziji. Druga študija uporabe videonadzora pa je pokazala učinkovitost pri odkrivanju (Whitcomb, 1978) in obsodbah storilcev kaznivih dejanj. Nasprotno tem ugotovitvam so ugotovitve (Surette, 1985), ki pričajo, da namestitev videokamer na poslovnih območjih ni imela posebnega učinka na prijavljanje kriminalitete. Na nadzorovanih območjih je bilo mogoče ugotoviti povečan občutek

varnosti. Nasprotujoče si rezultate med stanovanjskimi in poslovnimi okolji je mogoče razložiti z večjo zaskrbljenostjo pred oškodovanostjo in skrbjo za varno poslovanje. Zaposleni in lastniki podjetij se zavedajo, da je tak nadzor sestavni del dnevne delovne rutine.

Učinkovitost alarmnih naprav pri preprečevanju kriminalitete je bila deležna manjše pozornosti raziskovalcev. Rezultati raziskav pričajo, da so tihi alarmi v nekaj primerih pripeljali do aretacije storilcev kaznivih dejanj. Vlomi v objekte, ki niso varovani z alarmom, so pogostejši (učinek prve vrste). Buck s sodelavci (1993) je preučeval vpliv alarmov in drugih dejavnikov na vlome v okolici Philadelphije. Ugotovil je, da so alarmi pomemben dejavnik, ki odvrča storilce od izvršitve dejanja.

Razgovori s storilci razkrivajo preventivno moč alarma. Repetto (1974) je ugotovil, da ena tretjina storilcev pri načrtovanju izvedbe kaznivega dejanja najprej preveri, če je v objektu nameščen alarm. Bennett in Wright (1984) sta spraševala vlomilce, kako ocenjujejo videoposnetke in fotografije potencialnih objektov za izvršitev kaznivih dejanj vloma. Ugotovila sta, da je odsotnost alarma prvi pogoj za nadaljevanje priprav za izvedbo vloma. Preprečevalni vpliv videonadzora in alarma je več kot očiten.

3.1.4 Ključavnice, vrata in podobni ukrepi

Nadzor dostopa je mogoče izboljšati z namestitvijo različnih naprav, ki otežujejo vstop v objekt. Namestitev takšnih naprav sicer ne odpravlja kriminalitete, vpliva pa na motivacijo možnega storilca tako, da mu otežuje delo in si mora bolj prizadevati, da bi premagal oviro. Preventivni načrt v Seattlu (1977) je vseboval analize učinkov uporabe različnih metod za oteževanje vstopa v stanovanja v štirih stanovanjskih naseljih. Na podlagi analize so se odločili vgraditi masivna vrata, sodobne in močne ključavnice in zatiče. Uporaba teh metod je dala pozitivne rezultate. Bennett in Wright (1984) sta v razgovorih z vlomilci prišla do podobnih ugotovitev. Ugotovila sta, da se vlomilci v stanovanja odločajo po oceni trdnosti vrat in možnosti vstopa v stanovanje ali hišo skozi okno. Storilci rajši vlomijo v stanovanja in hiše z manjšimi okni, od vlomov pa jih odvrčajo tudi močna vrata in sodobne ključavnice.

3.1.5 Ureditev ulic in promet

Načrtovanje in oblikovanje ulic naj bi tudi bila dejavnika, ki vplivata na kriminaliteto v soseski, saj je od oblike in gostote prometa odvisen dostop do območja in frekvenca gibanja ljudi, ki ne živijo na tem območju. Slepe ulice, enosmerne ulice in dovozi so dejavniki, ki vplivajo na ustrezno nadzorstveno vzdušje in odvrtačajo možne storilce od storitev kaznivih dejanj.

Bevis in Nutter (1977) sta primerjala kriminaliteto v okolici slepih ulic, ulic, ki se končajo s križiščem v obliki črke L in T in prometnih vpadnic. Ugotovila sta povezanost določenega tipa ulice z vlomi. Najbolj dostopne ulice so bile za vlomilce najbolj zanimive. Beavon s sodelavci (1994) je ugotovil, da so premoženjska kazniva dejanja pogostejša na ulicah, za katere je značilna večja dostopnost. Ugotovil je, da so vlomi značilni za slepe ulice v mestni okolici, kjer živijo premožnejši ljudje. Ugotovil je, da vrsta ulice nima posebnega vpliva na vlomilce, poudaril pa je, da so bolj kot dostopnost in vrsta ulice privlačni objekti, kjer se je mogoče nadejati večjega izkupička.

Ureditev ulic in prometa je tudi merilo za količino prometa, ki poteka na določenem območju. Domnevajo, da je kriminaliteta neposredna posledica lahkega dostopa soseske za tujce. White (1990) je preučeval ta pojav v Norfolku v Veliki Britaniji in ugotovil, da so vlomi značilnejši za prehodna območja z veliko prometom. Ugotovil je, da je prepustnost oz. prehodnost dejavnik, ki močneje napoveduje možnost vloma kot pa nestabilnost v soseski, gostota gradnje in ekonomsko stanje prebivalcev v soseski.

Baumer in Hunter (1978) sta ugotavljala povezanost med gostoto prometa in strahom pred kriminaliteto. Njuni rezultati so temeljili na anketiranju 556 stanovalcev v urbanem okolju. Ugotovila sta, da je strah pred kriminaliteto večji pri tistih, ki zaznavajo veliko gnečo na ulici v bližini svojega bivališča. Strah se zmanjšuje z večanjem števila socialnih interakcij posameznika v okolju. Posamezniki, ki so bolj vključeni v sosesko, se manj bojijo kriminalitete.

Več študij je preučevalo vpliv avtomobilskega prometa in gostote pešcev na kriminaliteto. Duffala (1976) je pri preučevanju ropov v trgovinah in vlomov v hiše in stanovanja uporabljal štiri metode za merjenje prometa: dejansko število avtomobilov na ulici v 24 urah, bližina glavne prometne ceste, bližina poslovnih objektov in način

uporabe zemljišč na preučevanem območju. Vsaka od teh značilnosti vpliva na dostop in vrsto nadzora trgovin.

Podatki več raziskav kažejo, da je gostota prometa povezana z večjim viktimizacijskim tveganjem. Za odprta območja in lahko dostopne ulice z veliko prometa sta tudi bolj značilna kriminaliteta in strah pred kriminaliteto (učinek prve vrste). Okolja, za katera so značilne slepe ulice, urejenost in manj prometa, bolj odražajo značilnosti branjenega prostora in s tem tudi njegove zaželene učinke.

Kot smo že nekajkrat omenili, je število raziskav zelo majhno, pa tudi metode ocenjevanja so se pokazale kot vprašljive, saj so pri izvajanju preventivnih programov redko izvajali le eno tehniko, ampak so v prizadevanjih za odpravo kriminalitete uporabili paket ukrepov. To pa je dodaten problem pri merjenju učinkov posameznih delov preventivnih prizadevanj. Verjetno bi bilo bolje ugotavljati učinke celotnega programa, pri tem pa predstaviti, katere metode in tehnike so izvajalci uporabili.

4 Preprečevanje kriminalitete v stanovanjskih naseljih

Newmanova (1972) študija o načrtovanju in oblikovanju okolja v New Yorku je najbolj znan primer povezovanja ugotovitev o okolju, kriminaliteti in strahu pred kriminaliteto. Newman je zaključke utemeljil s primerjavo med dvema soseskama. Njegova študija pravi, da sta kriminaliteta in strah pred kriminaliteto večja v velikih stanovanjskih naseljih, kjer prevladujejo visoke zgradbe. Poleg tega navaja tudi negativen vpliv skritih vhodov (ki ne gledajo na ulico), pomanjkanje nadzora na vhodu in na hodnikih, lahko dostopnost za nestanovalce in slab nadzor stanovalcev nad okoljem okoli zgradbe. Newman trdi, da takšna okolja ne spodbujajo občutkov pripadnosti skupnosti, ne zagotavljajo teritorialne pripadnosti, ne dajejo videza varnega okolja ter ne zagotavljajo nadzorstva.

Newmanovi raziskavi so sledile številne druge študije podobne problematike. Študije potrjujejo Newmanove ugotovitve, da sta dostopnost in velikost stanovanjskega objekta pomembna dejavnika, ki vplivata na število vlomov in strah pred kriminaliteto (učinek prve vrste). Velikost zgradbe tudi vpliva na uporabo prostora okoli zgradbe

in nadzor okolice (učinek druge vrste), poleg tega se z nadziranjem in uporabo prostora posredno vpliva tudi na kriminaliteto in strah (učinek tretje vrste). Zanimivo je, da Newman in Franck (1980) ugotavljata, da socialne dejavnosti, ki se dogajajo v stanovanjskih objektih in v okolici, pomembneje vplivajo na strah pred kriminaliteto kot pa sama oblika in razporeditev zgradb. Rubenstein s sodelavci (1980) navaja številne pomanjkljivosti Newmanove študije. Eden izmed problemov je mešanje različnih vrst gradnje na določenem območju, kar pravzaprav onemogoča veljavnost rezultatov.

Normoyle in Foley (1988) ugotavljata pri preučevanju strahu pred kriminaliteto, da je strah pred kriminaliteto bolj značilen za starejše osebe, živečih v okoljih, ki odražajo branjeni prostor, medtem ko je bilo starejše ljudi v visokih gradnjah pomembno manj strah kriminalitete. Iz tega lahko sklepamo, da višina stanovanjskih objektov nima posebne zveze s strahom pred kriminaliteto.

Študije o razvoju stanovanjskih naselij kažejo precej nasprotujoče si ugotovitve. Eden izmed programov je vseboval namestitve boljših ključavnic, domofonov, videokamer in omejenega dostopa v zgradbo. Poleg tega je zgradbo varoval še varnostnik, za stanovalce pa so organizirali izobraževanje o kriminaliteti in samovarovanju (Arthur Young and Co., 1978). Izhajajoč iz uradnih policijskih podatkov je bil učinek programa zadovoljiv, saj se je znižalo število fizičnih napadov, ropov in tatvin. Na drugi strani viktimizacijska študija priča o zmanjšanju vlomov, posilstev in tatvin (učinek prve vrste), vendar pa o povečanju nasilja in ropov. Poyner (1994) ugotavlja, da omejevanje dostopa vpliva na zmanjšanje števila ropov in roparskih napadov, nima pa posebnega vpliva na zmanjšanje števila vlomov v stanovanja.

Načrtovanje in oblikovanje okolja v kriminalno preventivne namene je bilo deležno še ene velike preizkušnje. V kraju Hartford v Connecticutu v ZDA so pri obnovi stanovanjskega naselja upoštevali večino Newmanovih priporočil. Njihov kriminalnopreventivni program je vseboval spremembe v okolju, spremembe prometne ureditve, policijsko patroljiranje in povečano organiziranost prebivalcev. Odpravili so široke ceste, uredili čim več enosmernega prometa in slepih ulic in si prizadevali narediti javne površine in dostope do stanovanjskih zgradb čim bolj pregledne. Začetna ocena programa je pokazala zmanjšanje števila ropov in vlomov (učinek

prve vrste). Poleg tega se je število kaznivih dejanj zmanjšalo v okoliških naseljih in stanovalci so začeli bolj uporabljati parke in ulice (učinek druge vrste). Večje povezanosti med prebivalci ni bilo mogoče ugotoviti. Nadaljevanje študije in ugotavljanje stanja tri leta po spremembah v okolju je pokazalo, da se je promet v soseski zmanjšal, da pešci bolj uporabljajo javne površine in da je strah pred kriminaliteto majhen. Rezultati analize kriminalitete pa so pokazali, da se je kriminaliteta, predvsem glede vlomov in ropov, vrnila na raven pred izvedbo preventivnega programa. Učinek programa na zmanjšanje kriminalitete je bil torej zelo kratkotrajen.

Booth (1981) je preučeval učinek okolja na kriminaliteto in strah pred kriminaliteto. Avtor je preučil 37 parov gospodinjstev in primerjal pogostost vlomov, vandalizma, starost prebivalcev, spol, izobrazbeno raven, etnično pripadnost in vrsto stanovanja oz. hiše. Preučeval je tudi dostopnost do hiše ali stanovanja, postavitve ograj, navzočnost ljudi, znamenja neformalnega nadzorstva in bližino javnih prevoznih sredstev in drugih javnih površin. Nadzor in preglednost sta se izkazala kot pomembna dejavnika. Rezultati raziskave so pokazali, da zunanja ureditev nima posebnega vpliva na viktimizacijo. Nasprotno pa so bila mesta znotraj objektov, ki so bila lahko dostopna in nezavarovana, pogostejše tarče dejavnosti vlomilcev in roparjev (učinek prve vrste). Rezultati njegove študije so omejeni, ker je v študijo vključil majhno število gospodinjstev.

Greenberg s sodelavci (1982) je izvedel študijo, v kateri je primerjal dve soseski v Atlanti. Soseska z nizko kriminaliteto je imela naslednje značilnosti: nizka gradnja, enodružinske hiše, malo prometa, omejeno število parkirišč in še na teh parkirajo predvsem stanovalci soseske, enotna postavitve dvorišč in vrtov ter dobra preglednost območja. Ti rezultati podpirajo Newmanovo domnevo o vplivu načrtovanja in oblikovanja okolja na vedenje ljudi.

Naj za zaključek predstavimo še študijo, ki jo je izvedel Merry (1981). Avtor je leto in pol izvajal opazovanje z udeležbo in preverjal Newmanove hipoteze glede branjenega prostora. Opazovanje z udeležbo je izvajal na območju soseske, za katero je bilo značilno naslednje: nizka gradnja, ločena dvorišča, nekaj družin na en vhod v zgradbo, široke sprehajalne poti in pregleden javni prostor pred zgradbami, ograjeno dvorišče (atrij) v zadnjem delu zgradbe. Veliko stanovalcev je uporabljalo sodobne ključavnice in okenske mreže.

Merry (1981) ugotavlja po opravljenih razgovorih, opazovanju in pregledu uradnih podatkov o kriminaliteti, da kljub vsem prizadevanjem za čim večjo varnost ukrepi stanovalcev niso imeli posebnega učinka na zmanjšanje kriminalitete niti strahu pred njo. Ugotavlja tudi, da marsikateri ukrep za povečanje učinkovitosti branjenega prostora pravzaprav koristi storilcem kaznivih dejanj. Predvideni učinki povečanega sodelovanja med stanovalci (učinek druge vrste) v tej študiji niso bili potrjeni. Preglednost in nadzor nista vsemogočna dejavnika za zmanjšanje kriminalitete, saj se ljudje le redko odločijo ukrepati in izpostavljati. Tu pa se srečamo tudi s prepoznavanjem stanovalcev in tujcev v okolju ter strahom pred maščevanjem v primeru ukrepanja in prijave. Lahko pride tudi do neljubega nadlegovanja prijateljev, znancev ali sorodnikov ljudi, ki živijo v isti soseski. Te probleme pripisuje nepoznavanju in slabi nepovezanosti ljudi v soseski.

Kljub temu, da se je ideja o branjenem prostoru v začetku zdela uporabna in učinkovita, pa se je pokazala vrsta slabosti, predvsem v ustvarjanju občutkov pripadnosti območju (teritorialnost), občutku skrbi in odgovornosti posameznikov v skupnosti ter pripravljenosti za ukrepanje (učinek druge vrste). Tako ima lahko neka soseska vsa znamenja branjenega prostora, vendar to še ne pomeni, da jo bo ta prostor ubranil pred kriminaliteto.

5 Preprečevanje kriminalitete z načrtovanjem in oblikovanjem okolja v poslovnih okoljih

Kot smo že omenili, ni načrtovanje in oblikovanje okolja omejeno le na stanovanjske soseske. Kar nekaj študij prikazuje učinke različnih programov za ustvarjanje branjenega prostora v poslovnih okoljih ali v mešanih, torej stanovanjskih in poslovnih kompleksih. Prevladujoč interes prizadevanj za ustvarjanje branjenega prostora se nanaša predvsem na stanovanjske soseske in manj na poslovna območja. Kljub temu nekaj študij priča o učinkih takšnih poskusov preprečevanja kriminalitete.

Kushmuk in Whitemore (1981) predstavljata primer trgovskega in poslovnega središča v Portlandu, ki se razteza vzdolž 5-kilometrske ulice. Tam so bile trgovine s hrano, prodajalne avtomobilov in vse

mogoče opreme, banke ter drugi poslovni prostori. V neposredni okolici tega središča so živeli ljudje nižjega srednjega sloja, predvsem črnci. Na tem območju je bilo najmanj trikrat več kriminalitete kot v vseh ostalih delih mesta. Preventivni program je vseboval ukrepe za izboljšanje zunanosti v tem okolju in zmanjšanje strahu pred kriminaliteto (učinek prve vrste) ter povečanje socialnih interakcij in dvig kakovosti življenja (učinek druge vrste). Izboljšali so tudi javno razsvetlavo, povečali preglednost na javnih površinah, spremenili prometni režim, zagotovili ustrezno število parkirnih mest in prepovedali parkiranje na ulici ter delili različne promocijske materiale in organizirali izobraževanje za samovarovanje in varno poslovanje.

Kushmuk in Whittemore (1981) sta ocenjevala učinek teh ukrepov z intervjuji, anketiranjem in primerjavo uradnih podatkov o kriminaliteti. Uradni podatki o kriminaliteti so pokazali padec kriminalitete na tem območju, najbolj očiten padec pa je bil pri kaznivih dejanjih rop in vloma v poslovne prostore. Viktimizacijska študija je pokazala, da ni bilo sprememb niti v številu kaznivih dejanj niti v zaznavi možne viktimizacije. Poleg tega se strah pred kriminaliteto tudi ni zmanjšal, nasprotno, stranke, še bolj pa starejši ljudje so se še bolj bali kriminalitete. Pričakovani učinek prve vrste se ni zgodil. Tudi učinka druge vrste ni bilo. Avtorja raziskave sta ugotavljala spremembe v sodelovanju in koheziji ljudi na tistem območju ter v sodelovanju s policijo. Ugotovila sta, da niti poslovneži niti prebivalci v neposredni okolici niso navajali nobenih sprememb glede svojih vsakodnevnih dejavnosti. Poleg tega so poslovneži ugotovili, da so se osebni dohodki ljudi na tem območju povečali, ker je veliko ljudi pričelo iskati delo na drugih območjih. Najbolj očiten učinek kriminalnopreventivnega prizadevanja v tem primeru pa je bila še dodatna stigmatizacija okolja. Študija je ugotovila nekatere spremembe glede uradnih pokazateljev kriminalitete, večina pričakovanih učinkov ni nastopila. Ali je to mogoče pripisovati uporabi raziskovalne metodologije ali pa je učinek branjenega prostora res tako vprašljiv. Mogoče bi poleg ukrepov, ki so usmerjeni predvsem v preoblikovanje okolja, bilo vredno razmišljati še o drugih dejavnikih, ki vplivajo na vedenje ljudi.

Predhodne razprave o učinkovitosti kriminalne prevencije z načrtovanjem in oblikovanjem okolja ne smemo razumeti kot trditev, da branjeni prostor nima nobenega preventivnega učinka na

kriminaliteto in zmanjšanje strahu pred njo. Različne študije so opozorile na pomen različnih učinkov kriminalnopreventivnih prizadevanj. Število študij, ki dvomijo v pričakovani učinek takšne prevencije, je večje od tistih, ki potrjujejo domneve o vseh pričakovanih učinkih branjenega prostora. Protislovne ugotovitve različnih študij kriminalnopreventivnih programov z načrtovanjem in oblikovanjem okolja pa kažejo, da okolje vsekakor vpliva na kriminaliteto in na občutke varnosti prebivalcev. Naj opomnimo, da je oblikovanje okolja, po Newmanu, predvsem namenjeno zbujanju občutkov pripadnosti okolju (teritorialnost) in možnosti izvajanja nadzorstva na določenih območjih. Slabost učinkov preprečevanja kriminalitete z načrtovanjem in oblikovanjem okolja se kaže predvsem v doseganju učinkov druge vrste, kar pomeni aktiviranje ljudi za samovarovanje in obveščanje policije o sumljivih osebah in pojavih v soseski.

6 Neurejenost okolja, znamenja nereda in kriminaliteta

V predhodnih poglavjih smo predstavljali rezultate študij, ki so predvsem preučevale vpliv preventivnih ukrepov na kriminaliteto in strah pred kriminaliteto, manj pozornosti pa je bilo namenjeno ugotavljanju sprememb glede neurejenosti okolja, nelagodja in nereda. Neurejenost in nered v okolju sta gojišče težav in konfliktov, prebivalci pa nočejo sodelovati v prizadevanjih za urejeno sosesko in red v skupnosti. Znaki neurejenosti okolja so: kršitve javnega reda, razbita okna, zapuščene in propadajoče zgradbe, razmetane smeti, vandalizem in grafiti. Poleg tega je treba upoštevati tudi socialne pokazatelje nereda, kot so: potepanje mladostnikov, pijanost na javnih krajih, kriminalne združbe na uličnih vogalih, prodaja drog, nadlegovanje, beračenje in klateštvo, prostitucija in drugo. Ti fizični in socialni pokazatelji so pokazatelji nereda in neurejenosti soseske. Nered in neurejenost soseske naj bi bila posledici umika in nezaskrbljenosti prebivalcev glede tega, kar se dogaja v soseski (Skogan, 1990). Taylor (1988) ugotavlja, da so zapustitev nevoznih vozil, prazne in zapuščene zgradbe ter nered razlogi za kriminaliteto in povečanje strahu pred njo. Znaki neurejenosti in nereda privlačijo možne storilce. Idejo o

neurejenosti in neredu pa je mogoče razumeti tudi kot podporo Newmanovi ideji o branjenem prostoru, saj neurejena območja privlačijo kriminaliteto, za možnega storilca pa je to območje z majhnim tveganjem (Taylor in Gottfredson, 1986). Odpravljanje neurejenosti in nereda v soseski naj bi vplivalo na povečano tveganje za storilce, zmanjšanje kriminalitete in povečanje občutkov varnosti.

Zanimivo je dejstvo, da so zaradi enostavnosti razlage in sprejemljivosti začeli pojmovati znamenja nereda in neurejenosti soseske kot vzroke za kriminaliteto in strah, kljub temu, da je na tem področju bilo opravljeno razmeroma malo raziskav. Predstavljajmo si neurejeno okolje, ki kaže na zanemarjenost, kjer so po ulici raztresene smeti, omet na zgradbah odpada, okna so razbita, steklo leži naokrog, po ulici pa hodijo neurejeni ljudje, priseljenci in drugi možni vsiljivci ali kakorkoli jih že imenujemo. Ali ni samo po sebi umevno, da nas je v takšnih okoljih bolj strah in da je možnost za viktimizacijo večja? Pa si oglejmo nekaj rezultatov raziskav. Spelman (1993) je v Austinu preučeval različne dele mesta in ugotovil, da je kriminalitete več na območjih, ki kažejo znamenja neurejenosti in nereda. Nacionalna pregledna študija kriminalitete v ZDA (1993) prča o večjem številu vlomov, grafitov in primerov vandalizma na takšnih območjih. Poleg tega pa ugotovitve kažejo tudi na bistveno večji strah pred kriminaliteto na teh območjih kot v urejenih soseskah.

Logično sklepanje v tem primeru nas vodi k ukrepom za ureditev okolice in zmanjšanje nereda v takšnih okoljih. Taylor (1997) ugotavlja, da je povezanost med strahom pred kriminaliteto in neredom odvisna od tega, kako ugotavljamo oz. kako merimo neurejenost, saj je pojmovanje neurejenosti zelo subjektivna kategorija. Meni tudi, da je zato tudi vprašljiv učinek urejanja okolja na zmanjšanje strahu pred kriminaliteto. Nekoliko drugače je s pojmovanjem kršitev javnega reda.

Ugotovili smo, da so mnenja in ugotovitve raziskav, ki so jih izvedli strokovnjaki o vplivu urejenosti in reda v okolju na kriminaliteto in strah pred kriminaliteto, lahko popolnoma protislovne. Mogoče pa je zanimiva ugotovitev, da ljudje, če je mogoče, čim prej zapustijo takšna območja in si poiščejo bivališče kje drugje. Poleg tega je v takšnih okoljih majhno izboljšanje stanja že velik napredek in najmanjše razlike v zniževanju kriminalitete in strahu pred kriminaliteto pomenijo pomemben prispevek h kakovosti življenja ljudi. Čeprav rezultati

raziskav o odpravi nereda na takšnih območjih kažejo, da prihaja do povečanja kriminalitete in strahu pred kriminaliteto, pa je to odziv na ukrepe, ki se mogoče v daljšem časovnem obdobju pokažejo kot pot, ki vodi iz težav.

7 Sklepne misli

Pregled ugotovitev s področja preprečevanja kriminalitete z načrtovanjem in oblikovanjem okolja kaže na neskladje v izidih študij. Čeprav različne študije podpirajo domnevo o zaželenih učinkih branjenega prostora, jih je na drugi strani zadostno število, ki nas prepričajo o tem, da takšna vrsta prevencije kriminalitete in strahu pred kriminaliteto ni najbolj učinkovita. Še bolj pa je zaskrbljujoče dejstvo, da prav prizadevanje za urejeno, pregledno in tehnično varovano okolje pripelje do t.i. družbe za obzidjem, kar pomeni izredno visoko stopnjo socialne osamitve kljub življenju dokaj velikega števila ljudi na manjšem območju. Kako je pravzaprav mogoče, da prihaja med različnimi študijami do takšnih razlik v rezultatih? Del odgovora leži v naravi družboslovnega raziskovanja, saj si študije prizadevajo odkriti delovanje le enega izmed dejavnikov, ki ga ni mogoče preučevati ločeno od številnih drugih, ki se v okolju sočasno pojavljajo. Poleg tega takšne raziskave zanemarjajo še številne druge, mnogo pomembnejše spremenljivke, ki vplivajo na spremembe. Drugi problem je uporaba ustrezne primerjalne ali kontrolne skupine ali pa kadar kontrolne skupine sploh ni. Tretji problem se nanaša na problematičnost primerjanja različnih študij med seboj, ne da bi se seznanili s podrobnim opisom poteka posamezne študije in značilnostmi preučevanih primerov. Razlike v obliki in načinu izvajanja študij pa so lahko takšne, da primerjava med njimi sploh ni mogoča.

Govoriti o prostoru, ki brani pred kriminaliteto in odpravlja strah pred njo, je mogoče, toda hkrati ni nujno, da nas bo ta prostor dokončno ubranil pred nevarnostjo kriminalitete. Poleg tega pa se je pokazalo precej nezaželenih učinkov branjenega prostora, o čemer bomo še posebej razpravljali.

8 Literatura

Arthur Young and Co. (1978). *Second-Year Report for the Cabrini-Green Impact Project*. Chicago: Chicago City Department of Development and Housing.

Baumer, T.L., Hunter, A. (1978). *Street Traffic, Social Integration and Fear of Crime*. Evanston: Northwestern University Center for Urban Affairs.

Beavon, D.J., Brantingham, P.L., Brantingham, P.J. (1994). The Influence of Street Networks on the Patterning of Property Offences. V Clarke, R.V. (ur), *Crime Prevention Studies*, Vol. 2, Monsey: Criminal Justice Press.

Bennett, T., Wright, R. (1984). *Burglars on Burglary*. Brooffield: Gower.

Bevis, C., Nutter, J.B. (1977). *Changing Street Layouts to Reduce Residential Burglary*. St. Paul: Governor's Commission on Crime Prevention and Control.

Booth, A. (1981). The Built Environment as a Crime Deterrent: A Reexamination of Defensible Space. *Criminology*, 18, 557-570.

Buck, A. J., Hakim, S., Rengert, G.F. (1993). Burglar Alarms and the Choice Behavior of Burglars: A Suburban Phenomenon. *Journal of Criminal Justice*, 21, 497-508.

Duffala, D.C. (1976). Convenience Stores, Armed Robberies and Physical Environment Features. *American Behavioral Scientist*, 20, 227-246.

Greenberg, S.W., Rohe, W.M., Williams, J.R. (1982). *Safe and Secure Neighborhoods: Physical Characteristics and Informal Territorial Control in High and Low Crime Neighborhoods*. Washington D.C.: National Institute of Justice.

Kaplan, H.M., O'Kane, Lavrakas, P.J., Pecse, E.J. (1978). *Crime Prevention Through Environmental Design: Final Report on Commercial Demonstration*. Portland, Oregon, Arlington, Westinghouse Electric Corporation.

Kushmuk, J., Whittemore, L.S. (1981). *A Reevaluation of the Crime Prevention Through Environmental Design Program in Portland, Oregon*. Washington DC: National Institute of Justice.

13: 187-206.

Newman, O. (1972). *Defensible Space*. New York: Macmillan.

Newman, O., Franck, K.A. (1980). *Factors Influencing Crime and Instability in Urban Housing Developments*. Washington: National Institute of Justice.

Normoyle, J.B., Foley, J.M. (1988). The Defensible Space Model of Fear and Elderly Public Housing Residents. *Environment and Behavior*, 20, 50-74.

Painter, K. (1993). Street Lighting as an Environmental Crime Prevention Strategy. V Zahm, D. in Cromwell P. (ur.). *Proceedings of the International Seminar on Environmental Criminology and Crime Analysis*. Coral Gables: Florida Criminal Justice Executive Institute.

Poyner, B. (1994). Lessons from Lisson Green: An Evaluation of Walkway Demolition on a British Housing Estate. V Clarke, R.W. (ur.), *Crime Prevention Studies*, Vol.4, Monney: Criminal Justice Press.

Repetto, T.A. (1974). *Residential Crime*. Cambridge: Ballinger.

Rubenstein, H., Murray, C., Motoyama, T., Rouse, W.V. (1980). *The Link Between Crime and the Built Environment: The Current State of Knowledge*. Washington D.C.: National Institute of Justice.

Skogan, W.G. (1990). *Disorder and Decline: Crime in Decline: Crime and the Spiral of Decay in American Neighborhoods*. New York: The Free Press.

Spelman, W. (1993). Abandoned Buildings: Magnets for Crime? *Journal of Criminal Justice*, 21, 481-496.

Surette, R. (1985). Video Street Patrol: Media Technology and Street Crime. *Journal of Police Science and Administration*, 13, 78-85.

Taylor, R.B. (1988). *Human Territorial Functioning*. New York: Cambridge University Press.

Taylor, R.B. (1997). Crime, Grime and Responses to Crime: Relative Impacts of Neighborhood Structure, Crime and Physical Deterioration on Residents and Business Personnel in the Twin Cities. V Lab, S.P. (ur.) *Crime Prevention at a Crossroads*. Cincinnati: Anderson Publishing.

Taylor, R.B., Gottfredson, S. (1986). *Environmental Design, Crime and Prevention: An Examination of Community Dynamics*. V Reiss, A.J., Tonry, M. (ur.), *Communities and Crime*. Chicago: University of Chicago Press.

Tien, J.M., O'Donnell, V.F., Arnett, A.I., Mirchondani, P.B. (1977). *Street Lighting Projects: National Evaluation Program, Phase I Summary Report*. Washington D.C.: National Institute of Justice.

Whitcomb, D. (1978). *Focus on Robbery: The Hidden Cameras Project - Seattle*. Cambridge: Abt. Association.

White, G.F. (1990). Neighborhood Permeability and Burglary Rates. *Justice Quarterly*, 7, 57-68.

Pregledni znanstveni članek, prejet marca 2001.